

Η νομοθεσία για τη θέσπιση ανώτατων ορίων στις οφειλές προς τράπεζες

Θεμελιώδη δικαιώματα, κοινοτικές ελευθερίες και δημόσιο συμφέρον

ΤΟΥ **ΙΩΣΗΦ ΚΤΕΝΙΔΗ**

Δικηγόρου, ΔΝ

Οι βασικές ρυθμίσεις

Η επανειλημμένη τα τελευταία χρόνια νομοθετική θέσπιση ανώτατου ορίου στις οφειλές προς πιστωτικά ιδρύματα δημιούργησε πλειάδα νομικών ζητημάτων, τα οποία απασχολούν καθημερινά τα ενδιαφερόμενα μέρη (τράπεζες-δανειολήπτες), αλλά και τους νομικούς της πράξης που εμπλέκονται στην εφαρμογή της. Παρά τα επί μέρους ζητήματα όμως, τα οποία ανακύπτουν από την πολυπλοκότητα και τον αυξημένα τεχνικό χαρακτήρα της σχετικής νομοθεσίας σε συνδυασμό με τις συνεχείς τροποποιήσεις της, ο πυρήνας των εν λόγω ρυθμίσεων παραμένει απλός: με αυτές θεσπίζονται ανώτατα όρια στις οφειλές προς πιστωτικά ιδρύματα από δάνεια ή πιστώσεις, τα οποία ισχύουν (πλέον) τόσο για το παρελθόν όσο και για το μέλλον. Όσον αφορά το παρελθόν, οφειλές προς τράπεζες που έχουν υπερβεί τα όρια αυτά αποσβένονται κατά το υπερβάλλον ποσό, όσον αφορά δε το μέλλον, καμία οφειλή δεν μπορεί να υπερβεί τα τιθέμενα όρια, με συνέπεια η οφειλή να «παγώνει» όταν φτάσει στο όριο.

Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση της τελευταίας παρέμβασης του νομοθέτη στο συγκεκριμένο τομέα, δηλαδή του άρθρου 39 Ν. 3259/2004, «με την προτεινόμενη νομοθετική ρύθμιση αντιμετωπίζεται κατά τρόπο οριστικό και αμετάκλητο το πρόβλημα του ανατοκισμού τόκων δανείων (πανωτόκια). Το πρόβλημα των πανωτοκίων δημιουργήθηκε κυρίως στις δεκαετίες του 1980 και του 1990 και σε μεγάλο βαθμό ήταν αποτέλεσμα συνδυασμού υψηλών επιτοκίων και συχνότητας του ανατοκισμού των ληξιπρόθεσμων οφειλών... Αποσαφηνίζεται πλήρως ότι καμία οφειλή προς τις τράπεζες δεν μπορεί να υπερβαίνει το τριπλάσιο του ληφθέντος κεφαλαίου στην περίπτωση δανειακών συμβάσεων και στην περίπτωση αλληλόχρεου λογαριασμού του ποσού της οφειλής κατά το χρόνο της τελευταίας εκταμίευσης του λογαριασμού...».

Αντικείμενο των σκέψεων που θα ακολουθήσουν είναι το αν τίθενται περιορισμοί – και από ποιες διατάξεις – στην ελευθερία του νομοθέτη να θεσπίζει, κατά τον ανωτέρω τρόπο, ανώτατα όρια στις γεννημένες και μελλοντικές αξιώσεις των τραπεζών από τους δανειολήπτες, προκειμένου να αντιμετωπιστεί – κατά το δηλωμένο σκοπό του νομοθέτη – το ζήτημα του ανατοκισμού των τόκων, το οποίο διαπιστώνεται ότι δημιούργησε κατά το

παρελθόν το πρόβλημα των «πανωτοκίων». Με άλλα λόγια, θα μας απασχολήσει το κατά πόσο η ίδια η βασική ρύθμιση του Ν. 3259/2004, με την οποία το ανώτατο όριο των παραπάνω οφειλών τίθεται στο τριπλάσιο του χορηγηθέντος κεφαλαίου, αναδεικνύει νομικά ζητήματα πέρα από την πλειάδα των ερμηνευτικών ερωτημάτων που αφορούν στην εφαρμογή της (όπως, ιδίως, αυτά που αφορούν στο εύρος των εξαιρέσεων από τη βασική ρύθμιση και στον προσδιορισμό της βάσης υπολογισμού των ορίων της οφειλής).

Η σχέση των βασικών ρυθμίσεων με τη νομοθεσία και τη νομολογία για τον τραπεζικό ανατοκισμό

Η νομική διάσταση του ζητήματος των «πανωτοκίων» αναδείχθηκε με τις γνωστές αποφάσεις 8 και 9/1998 της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου. Με τις αποφάσεις αυτές ο Άρειος Πάγος μετέστρεψε τη μέχρι τότε πάγια νομολογία του, κατά την οποία οι τράπεζες, κατ' εφαρμογή της απόφασης ΝΕ. 289/1980, είχαν «την ευχέρεια, να "εκτοκίζουν", ήτοι κατά το χρησιμοποιούμενο αυτό οικονομικό όρο, να υπολογίζουν λογιστικώς τόκους επί των καθυστερούμενων τόκων από της ημέρας της καθυστέρησής τους, χωρίς κανένα χρονικό ή άλλο περιορισμό, ανεξάρτητα αν συμφωνήθηκε από τα μέρη της δανειακής σχέσεως τέτοιος ανατοκισμός ή ζητήθηκαν οι τόκοι τόκων με αγωγή» (Ολομ. ΑΠ 27/1988). Με τις αποφάσεις του 1998 ο Άρειος Πάγος έκρινε, πλέον, ότι ενώ οι τράπεζες είχαν πράγματι, βάσει της απόφασης ΝΕ 289/1980, τη δυνατότητα να προβαίνουν σε ανατοκισμό τόκων χωρίς τους περιορισμούς του Αστικού Κώδικα και του Εισαγωγικού του Νόμου, παρόλα αυτά δεν μπορούσαν να το πράττουν μονομερώς, χωρίς αυτό να έχει συμφωνηθεί από τα μέρη. Αναιρώντας, μάλιστα, συγκεκριμένα, την προηγούμενη θέση του, ο Άρειος Πάγος τόνισε ότι «η αναγνώριση στις τράπεζες του δικαιώματος να καθιστούν με μονομερή δήλωση τοκοφόρους τους καθυστερούμενους τόκους, θα σήμαινε την παραχώρηση σε

αυτές διαπλαστικού δικαιώματος και για άμετρη ή υπέρμετρη επαύξηση της χρεώσεως του οφειλέτη, εκδοχή που δε συμβιβάζεται προς τη γενική ρύθμιση του άρθρου 361 ΑΚ, κατά το οποίο για την ποσοτική επαύξηση ή αλλοίωση της οφειλόμενης παροχής απαιτείται σύμβαση» (Ολομ. ΑΠ 8 και 9/1998).

Αμέσως μετά τη μεταστροφή, κατά τα ανωτέρω, της νομολογίας του Αρείου Πάγου, ο νομοθέτης προσάρμοσε, πλέον, το νομοθετικό καθεστώς που ρυθμίζει το ζήτημα του τραπεζικού ανατοκισμού στα νέα δεδομένα που δημιούργησε η νομολογία. Συγκεκριμένα, με τη διάταξη του άρθρου 12 Ν. 2601/1998 α) καταργήθηκε η εξουσιοδοτική της απόφασης ΝΕ 289/1980 διάταξη του άρθρου 8 παρ. 6 του Ν. 1083/1980, β) προβλέφθηκε ότι, όσον αφορά στις συμβάσεις που καταρτίζονται μετά την ισχύ του Ν. 2601/1998, οι τράπεζες μπορούν να ανατοκίζουν τους τόκους σε καθυστέρηση μόνο ανά εξάμηνο και υπό την αυτονομία (κατά τη νέα νομολογία του Αρείου Πάγου) προϋπόθεση ότι αυτό έχει συμφωνηθεί με τους δανειολήπτες, γ) προβλέφθηκε ότι για τις συμβάσεις που καταρτίστηκαν πριν την ισχύ του Ν. 2601/1998 και περιείχαν συμφωνία περί ανατοκισμού, θα εξακολουθήσουν να ισχύουν οι αντίστοιχες συμφωνίες,

και δ) ειδικά όσον αφορά στις συμβάσεις που καταρτίστηκαν πριν από την ισχύ του Ν. 2601/1998 και δεν περιείχαν συμφωνία ανατοκισμού, προβλέφθηκε ότι ο ανατοκισμός θα γίνεται αυτοδικαία ανά εξάμηνο. Οι ρυθμίσεις μάλιστα αυτές για τις καταρτισθείσες πριν την εφαρμογή του Ν. 2601/1998 συμβάσεις θα καταλάμβαναν και τις περιπτώσεις στις οποίες οι συμβάσεις είχαν καταγγελθεί ή οι λογαριασμοί είχαν κλείσει μετά την έναρξη ισχύος του Ν. 1083/1980. Η νομοθετική ratio των ρυθμίσεων αυτών είναι εμφανής: η απόφαση ΝΕ 289/1980 εκδόθηκε προκειμένου να δοθεί στις τράπεζες η δυνατότητα να ανατοκίζουν τους τόκους των δανείων με συχνότητα αντίστοιχη με αυτή των καταθέσεων. Για το μέλλον, λοιπόν, δεν δικαιολογείται οι τράπεζες να συμφωνούν με τους δανειολήπτες ανατοκισμό των τόκων με συχνότητα μικρότερη από το εξάμηνο, αφού ανά εξάμηνο κεφαλαιοποιούν συνήθως τους τόκους των καταθέσεων. Για το παρελθόν όμως (για το οποίο ο Άρειος Πάγος έκρινε ότι ο ανατοκισμός επιτρέπεται σε οποιαδήποτε χρονική συχνότητα αρκεί να έχει συμφωνηθεί), αφενός οι συμφωνίες πρέπει να εξακολουθήσουν να τηρούνται και αφετέρου, όπου δεν υπήρξαν τέτοιες συμφωνίες (γεγονός αναμενόμενο αφού μέχρι το 1998 οι τράπεζες γνώριζαν ότι – σύμφωνα με τη νομολογία του Αρείου Πάγου – αυτές δεν απαιτούνταν), οι τράπεζες μπορούν να εισπράξουν ανατοκισμό που λογίσθηκε ανά εξάμηνο, δηλαδή σε συχνότητα ίδια με αυτή με την οποία ανατοκίζονταν οι δικές τους υποχρεώσεις προς τους καταθέτες.

Οι παραπάνω αποφάσεις του Αρείου Πάγου και ο Ν. 2601/1998 εξακολουθούν και σήμερα να ρυθμίζουν το ζήτημα του ανατοκισμού των τραπεζικών τόκων. Η νομοθεσία που εισήχθη από το έτος 2000 και αναθεωρήθηκε επανειλημμένα έκτοτε, σε καμία περίπτωση δεν τροποποίησε όσα διαμορφώθηκαν για το ζήτημα του ανατοκισμού το έτος 1998. Αντίθετα, με τις νομοθετικές ρυθμίσεις του 2000, 2001 και 2004 και τις μικρότερης σημασίας ενδιάμεσες τροπολογίες, θεσπίστηκαν μεν ανώτατα όρια οφειλών προς τις τράπεζες, χωρίς όμως να γίνεται καμία σύνδεση των ορίων αυτών με το ζήτημα του ανατοκισμού των τόκων, το οποίο εξακολουθεί να ρυθμίζεται από το άρθρο 12 Ν. 2601/1998 σε συνδυασμό με την ανωτέρω νομολογία του Ανώτατου Δικαστηρίου. Συγκεκριμένα:

Η βασική ρύθμιση του άρθρου 30 Ν. 2789/2000 στην αρχική του μορφή, έθετε ανώτατο όριο στις συνολικές οφειλές από τόκους σε καθυστέρηση προς πιστωτικά ιδρύματα, χωρίς να διακρίνει αν οι τόκοι αυτοί προέρχονταν από ανατοκισμό ή όχι. Ένα χρόνο μετά, ο νομοθέτης αντικατέστησε τη βασική αυτή ρύθμιση με το άρθρο 42 Ν. 2912/2001, προβλέποντας πλέον ότι το ανώτατο όριο αφορά όχι στην οφειλή από τόκους αλλά στη συνολική ληξιπρόθεσμη οφειλή προς τις τράπεζες, χωρίς όμως και πάλι να ενδιαφέρει το πώς διαμορφώθηκε η οφειλή αυτή, αν δηλαδή σε αυτήν περιέχονται τόκοι εξ ανατοκισμού.

Μετά από σειρά τροπολογιών επί των ρυθμίσεων που αφορούσαν κυρίως στον περιορισμό της έκτασης των εξαιρέσεων από το ανώτατο όριο οφειλής, ο νομοθέτης εισήγαγε εκ νέου ανώτατα όρια στις ληξιπρόθεσμες οφειλές προς τις τράπεζες με το άρθρο 39 Ν. 3259/2004, τη φορά αυτή επεκτείνοντας το ανώτατο όριο και σε συμβάσεις που θα καταρτιστούν στο μέλλον – και πάλι, όμως, χωρίς να διακρίνει αν η διόγκωση της οφειλής οφείλεται σε ανατοκισμό ή όχι.

Είναι αυτονόητο ότι οι τελευταίες ρυθμίσεις, οι οποίες ισχύουν ταυτόχρονα (στο βαθμό που το άρθρο 39 Ν. 3259/2004 δεν αντικατέστησε το άρθρο 30 Ν. 2789/2000) με αποτέλεσμα, για τις παλαιές οφειλές τουλάχιστον, να ισχύουν σήμερα δύο ανώτατα όρια οφειλής, δεν έχουν θίξει το άρθρο 12 Ν. 2601/1998 το οποίο ρυθμίζει το ζήτημα του ανατοκισμού των τραπεζικών τόκων. Κατά συνέπεια, η νομιμότητα της χρέωσης εκ μέρους των τραπεζών τόκων εξ ανατοκισμού τόσο για το παρελθόν όσο και για το μέλλον διέπεται και σήμερα από άρθρο 12 Ν. 2601/1998 σε συνδυασμό με τις αποφάσεις 8 και 9/1998 του Αρείου Πάγου, παρόλα αυτά όμως, ακόμη κι αν η χρέωση του ανατοκισμού είναι νόμιμη εκ μέρους των τραπεζών, η γεννημένη απαίτησή τους μπορεί να έχει περιοριστεί (ή να αποσβεστεί ολοσχερώς) κατ' εφαρμογή των άρθρων 30 Ν. 2789/2000 και 39 Ν. 3259/2004, ενώ η μελλοντική απαίτησή τους δεν μπορεί να υπερβεί το όριο που θέτει το άρθρο 39 Ν. 3259/2004.

Το Σύνταγμα και η ΕΣΔΑ ως περιορισμοί στη νομοθετική εισαγωγή ανώτατων ορίων στις τραπεζικές απαιτήσεις

Όπως σημειώσαμε, η νομοθεσία με την οποία εισάγονται ανώτατα όρια στις απαιτήσεις των πιστωτικών ιδρυμάτων από τους δανειολήπτες έχει δύο διαστάσεις: αφενός, δυνάμει της νομοθεσίας αυτής, αποσβένονται, μερικώς ή ολικώς, νόμιμα γεννημένες – πριν την εισαγωγή της νομοθεσίας – απαιτήσεις των τραπεζών από τους δανειολήπτες και αφετέρου, όσον αφορά στις απαιτήσεις που κατά την εισαγωγή του Ν. 3259/2004 δεν περιορίζονταν καθώς και αυτές που βασίζονται σε συμβάσεις που καταρτίζονται μετά τη θέση σε ισχύ του νόμου, αποκλείεται η εξέλιξή τους πέραν του εισαχθέντος ανώτατου ορίου, δηλαδή του τριπλασίου του χορηγηθέντος κεφαλαίου. Η πρώτη ιδίως διάσταση της νομοθεσίας αυτής θέτει ζητήματα συμβατότητάς της

με το Σύνταγμα και την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (ΕΣΔΑ). Τα ζητήματα αυτά θα θέσουμε επιγραμματικά, με αναφορά σε ορισμένες βασικές δικαστικές αποφάσεις, επισημαίνοντας ότι η θεωρητική ανάπτυξή τους εκφεύγει των ορίων της συγκεκριμένης παρουσίασης αλλά και των δυνατοτήτων του γράφοντος.

Όσον αφορά στο Σύνταγμα, ειδικότερα, η Ολομέλεια του Αρείου Πάγου ήδη με την απόφαση 2/1998 έχει κρίνει ότι η ελευθερία των συμβάσεων που διατυπώνεται στη διάταξη του άρθρου 361 ΑΚ (στην οποία εντάσσεται και η ελευθερία διαμόρφωσης του περιεχομένου της σύμβασης) περιλαμβάνεται στο κανονιστικό περιεχόμενο της ελευθερίας συμμετοχής στην οικονομική ζωή της χώρας που θεσπίζεται με το άρθρο 5 παρ. 1 του Συντάγματος και, κατά συνέπεια, αποτελεί ατομικό δικαίωμα προστατευόμενο από το Σύνταγμα. Περαιτέρω, δε, σύμφωνα με την ίδια απόφαση, «*με την ελευθερία των συμβάσεων, ως εκδήλωση του δικαιώματος της οικονομικής ελευθερίας, δε συμβιβάζεται, κατ' αρχήν, μεταγενέστερη επέμβαση του νομοθέτη, περιοριστική της ελευθερίας αυτής, εκτός από τις περιπτώσεις κατά τις οποίες η ελευθερία αυτή προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων ή ασκείται κατά παραβίαση του Συντάγματος ή ενέχει προσβολή των χρηστών ηθών, καθώς επίσης και κατά τις περιπτώσεις που αυτή ασκείται προς βλάβη της Εθνικής Οικονομίας...*». Βασισόμενος στην ίδια διάταξη του άρθρου 5 παρ. 1 του Συντάγματος, σε συνδυασμό με το άρθρο 2 παρ. 1 του Συντάγματος για την προστασία της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας, ο Άρειος Πάγος αναγνωρίζει ως συνταγματική τάξεως αρχή αυτή της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης του ιδιώτη για τη μη μεταβολή μονομερώς των ισχυουσών εννόμων σχέσεων (ΑΠ 974/2003).

Ειδικότερα όσον αφορά απαιτήσεις που έχουν επιδικαστεί με αμετάκλητες δικαστικές αποφάσεις (όπως πολλές από τις τραπεζικές απαιτήσεις που αποσβένονται μερικώς ή ολικώς λόγω της νομοθε-

τικής εισαγωγής ανώτατων ορίων), ήδη από το 1995 η Ολομέλεια του Αρείου Πάγου έχει κρίνει ότι «είναι ανεπίτρεπτη, ως ενέχουσα παρέμβαση του νομοθέτη στα έργα της δικαστικής λειτουργίας, η ανατροπή αμετάκλητων δικαστικών αποφάσεων και η απόσβεση δικαιωμάτων εξ ενοχικών σχέσεων, που έχουν αναγνωρισθεί με αμετάκλητες δικαστικές αποφάσεις, καθώς και η κατάργηση των συνεπειών των αποφάσεων αυτών» (Ολομ. ΑΠ 2/1995. Έτσι, μεταξύ άλλων και Ολομ. ΣτΕ 542/1999).

Από την άλλη μεριά, η ελληνική έννομη τάξη ήδη από το έτος 1998 αναγνωρίζει ότι το άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ, το οποίο δυνάμει του άρθρου 28 παρ. 1 Σ έχει αυξημένη τυπική ισχύ έναντι του κοινού νόμου, κατοχυρώνει το σεβασμό «... της περιουσίας του προσώπου, το οποίο μπορεί να τη στερηθεί μόνο για λόγους δημόσιας ωφέλειας. Στην έννοια της περιουσίας περιλαμβάνονται όχι μόνο τα εμπράγματα αλλά και όλα τα δικαιώματα "περιουσιακής φύσεως" και τα κεκτημένα "οικονομικά συμφέροντα". Καλύπτονται έτσι τα ενοχικά περιουσιακά δικαιώματα και ειδικότερα απαιτήσεις, είτε αναγνωρισμένες με δικαστική ή διαιτητική απόφαση, είτε απλώς γεννημένες κατά το εθνικό δίκαιο, εφόσον υπάρχει νόμιμη προσδοκία, με βάση το ισχύον, έως την προσφυγή στο δικαστήριο, δίκαιο, ότι μπορούν να ικανοποιηθούν δικαστικά» (Ολομ. ΑΠ 40/1998). Μάλιστα, από το 2002 ο Άρειος Πάγος δέχεται ότι το άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου αποτελεί αυτοτελές μέτρο δικαστικού ελέγχου της νομοθεσίας, χωρίς να χρειάζεται συνδυασμένη εφαρμογή του με διάταξη του εθνικού Συντάγματος, ενώ η δεσμευτικότητα της εν λόγω διάταξης της διεθνούς συνθήκης έχει ως συνέπεια να μην έχει τη δυνατότητα ο κοινός νομοθέτης «να αποσβέσει περιουσιακά ενοχικά δικαιώματα, αν δεν συντρέχουν αποχρώντες προς τούτο λόγοι δημοσίου συμφέροντος ή ωφελείας, η συνδρομή των οποίων υπόκειται στον έλεγχο των δικαστηρίων, αφού διαφορετικά η έναντι του κοινού νομοθέτη προστασία των περιουσιακών αυτών δικαιωμάτων θα έμενε χωρίς πρακτικό απο-

τέλεσμα» (ΑΠ 43/2002).

Τέλος, σύμφωνα με τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ), η διάταξη του άρθρου 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου, περιέχει τρεις ξεχωριστούς κανόνες: ο πρώτος είναι γενικής φύσεως και καθιερώνει την αρχή της ειρηνικής απόλαυσης της ιδιοκτησίας. Ο δεύτερος κανόνας καλύπτει στερήσεις της ιδιοκτησίας και τις θέτει υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις, ενώ ο τρίτος αναγνωρίζει στα κράτη, ανάμεσα στα άλλα, το δικαίωμα να ρυθμίζουν τη χρήση της ιδιοκτησίας σύμφωνα με το δημόσιο συμφέρον (μεταξύ άλλων απόφαση ΕΔΔΑ της 23.11.2000, πρώην βασιλιάς της Ελλάδας/Ελλάδα). Το ΕΔΔΑ ελέγχει πρώτα αν υφίσταται παραβίαση του δεύτερου και τρίτου κανόνα, και μόνο αν διαπιστώσει ότι αυτοί δεν παραβιάστηκαν ελέγχει αν τηρήθηκαν οι προϋποθέσεις του πρώτου – γενικού – κανόνα (ειρηνική απόλαυση της ιδιοκτησίας). Όσον αφορά δε στον κανόνα του σεβασμού της ειρηνικής απόλαυσης της ιδιοκτησίας, το ΕΔΔΑ ελέγχει ειδικότερα αν με την κρατική επέμβαση εξασφαλίζεται μια «δίκαιη ισορροπία μεταξύ των απαιτήσεων του γενικού συμφέροντος της κοινότητας και των προϋποθέσεων της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ιδιώτη» (μεταξύ άλλων απόφαση ΕΔΔΑ της 9.12.1994, Stran/Ελλάδα). Πρόκειται, στην ουσία, για στάθμιση, στην οποία προβαίνει ο δικαστής του Στρασβούργου, μεταξύ από τη μια μεριά του εξυπηρετούμενου από το εθνικό μέτρο γενικού συμφέροντος και από την άλλη του θιγόμενου θεμελιώδους δικαιώματος. Κατά τη στάθμιση αυτή, το ΕΔΔΑ αξιολογεί, μεταξύ άλλων, αν υπάρχει δικαιολογημένη προσδοκία του θιγόμενου ιδιώτη σχετικά με την ικανοποίηση του περιουσιακού του δικαιώματος και αν η κρατική παρέμβαση στην ειρηνική απόλαυση των περιουσιακών αγαθών είναι ανάλογη προς τον επιδιωκόμενο σκοπό (μεταξύ άλλων, απόφαση ΕΔΔΑ της 20.11.1995, Pressos Compania Naviera/Βέλγιο, απόφαση ΕΔΔΑ 16.4.2002, Dangeville/Γαλλία).

Από την προηγούμενη ανάπτυξη προκύπτει με σαφήνεια ότι η νομοθεσία για τη θέσπιση ανώτατων ορίων στις οφειλές προς πιστωτικά ιδρύματα, ιδίως στο βαθμό που περιορίζει ή οδηγεί σε απόσβεση τις νόμιμα γεννημένες και πολλές φορές αμετάκλητα επιδικασθείσες πριν την εισαγωγή ανώτατων ορίων απαιτήσεις των τραπεζών από τους δανειολήπτες, οπωσδήποτε θίγει τα θεμελιώδη δικαιώματά τους στην οικονομική ελευθερία και στο σεβασμό της περιουσίας τους. Αυτό, βέβαια, δε συνεπάγεται άνευ ετέρου ότι η αντίστοιχη νομοθεσία παραβιάζει το Σύνταγμα ή την ΕΣΔΑ: όπως προαναφέρθηκε, η νομοθεσία αυτή μπορεί να δικαιολογηθεί εν πολλοίς αν εξυπηρετεί το δημόσιο συμφέρον και αν είναι ανάλογη (σύμφωνα, πλέον, και με τη ρητή επιταγή του άρθρου 25 παρ. 1 Σ) προς τον επιδιωκόμενο σκοπό, ζήτημα στο οποίο θα επανέλθουμε.

Το κοινοτικό δίκαιο ειδικότερα: περιορισμοί της ρυθμιστικής αρμοδιότητας των κρατών-μελών στον τομέα της εσωτερικής αγοράς

Από τη σκοπιά του κοινοτικού δικαίου ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η διάσταση της νομοθεσίας, με την οποία τίθεται ανώτατο όριο στις απαιτήσεις των τραπεζών από τους δανειολήπτες που αφορά στη μελλοντική εξέλιξη των οφειλών και συνεπάγεται αδυναμία των τραπεζών να εισπράξουν ποσό μεγαλύτερο από το τριπλάσιο του αρχικά χορηγηθέντος κεφαλαίου. Ειδικότερα, τίθεται ζήτημα συμβατότητας της βασικής ρύθμισης με τις διατάξεις της Συνθήκης για την Ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας που αφορούν στην εσωτερική αγορά, συγκεκριμένα δε με τις διατάξεις που αφορούν στην ελευθερία κίνησης κεφαλαίων (άρθρο 56 επ. ΣΕΚ) σε συνδυασμό με το δικαίωμα ελεύθερης εγκατάστασης (άρθρο 43 επ. ΣΕΚ).

Σύμφωνα με την «κλασική» νομολογία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, η οποία έχει ως αφετηρία την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, έχει όμως επεκταθεί πλέον και στις υπόλοιπες κοινοτικές ελευθερίες, κάθε εθνικό μέτρο που μπορεί να επηρεάσει *«άμεσα ή έμμεσα, πραγματικά ή δυνητικά»* την πραγμάτωση κάποιας κοινοτικής ελευθερίας, αντιβαίνει στη Συνθήκη και μπορεί να δικαιολογηθεί μόνο υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις (απόφαση ΔΕΚ της 11.7.1974, Dassonville). Η βασική αυτή αρχή του κοινοτικού δικαίου της εσωτερικής αγοράς, εξειδικεύεται – στον τομέα της ελευθερίας κίνησης κεφαλαίων – με την αντίστοιχη απαγόρευση *«κάθε [εθνικής] ρύθμισης, η οποία δυσχεραίνει ή καθιστά λιγότερο ελκυστική τη διασυνοριακή κίνηση κεφαλαίων και, ως εκ τούτου, δύναται να αποτρέψει τους επενδυτές από αυτήν»*, ενώ κατά τη ρητή θέση του ΔΕΚ *«... η έννοια του περιορισμού στην κυκλοφορία κεφαλαίων είναι αντίστοιχη με την έννοια του περιορισμού την οποία ανέπτυξε το Δικαστήριο εν σχέσει προς τις λοιπές θεμελιώδεις ελευθερίες, ιδίως δε εν σχέσει προς την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων»*. (απόφαση ΔΕΚ της 3.3.2005, Επιτροπή κ. Ιταλικής Δημοκρατίας). Η εν λόγω απαγόρευση καταλαμβάνει τόσο μέτρα που εισάγουν δυσμενείς διακρίσεις σε βάρος αλλοδαπών επιχειρήσεων ή διασυνοριακών κινήσεων κεφαλαίων όσο και εθνικά μέτρα που εφαρμόζονται αδιακρίτως επί εσωτερικών και διασυνοριακών κινήσεων κεφαλαίων (ενδεικτικά απόφαση ΔΕΚ της 14.10.1999, Sandoz).

Περαιτέρω, παγίως το ΔΕΚ αλλά και ο κοινοτικός νομοθέτης θεώρησαν ότι η ελευθερία κίνησης κεφαλαίων περιλαμβάνει τα χρηματοδοτικά δάνεια και τις πιστώσεις (Οδηγία 88/361/ΕΟΚ του Συμβουλίου και – ενδεικτικά – απόφαση ΔΕΚ της 14.10.1999, Sandoz).

Η εθνική νομοθεσία που θέτει περιορισμούς στους όρους χορήγησης χρηματοδοτήσεων είναι αυτονόητο ότι καθιστά λιγότερο ελκυστική τη διασυνοριακή χορήγηση δανείων, καθώς και τη χορήγηση δανείων από εγκατεστημένες ή προτιθέμενες να εγκατασταθούν στην εθνική επικράτεια κοινοτικές επιχειρήσεις (στο βαθμό που η σχετική νομοθετική ρύθμιση δεν εξαιρεί τα χορηγούμενα από την αλλοδαπή ή από αλλοδαπά πιστωτικά ιδρύματα δάνεια). Περαιτέρω, η ίδια νομοθεσία αποθαρρύνει τις άμεσες επενδύσεις σε μετοχές πιστωτικών ιδρυμάτων και συνιστά, σύμφωνα με τα παραπάνω, απαγορευμένο εμπόδιο τόσο στην ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων όσο και στην ελευθερία εγκατάστασης κοινοτικών πιστωτικών ιδρυμάτων, αφού – στη δεύτερη περίπτωση – με τον τρόπο αυτό επηρεάζεται η πρόσβασή τους στην αγορά (απόφαση ΔΕΚ της 5.10.2004, Caixa-Bank France, με την οποία το ΔΕΚ έκρινε ότι γαλλική κανονιστική ρύθμιση που απαγορεύει την καταβολή τόκων σε λογαριασμούς καταθέσεων όψεως αποτελεί εμπόδιο στην άσκηση δραστηριοτήτων στη Γαλλία από εταιρείες άλλων κρατών-μελών, παρόλο που η ρύθμιση ίσχυε αδιακρίτως για γαλλικές και μη επιχειρήσεις).

Βεβαίως, πρέπει να σημειωθεί ότι μια εθνική κανονιστική ρύθμιση που εισάγει εμπόδια στην εσωτερική αγορά δεν αντιβαίνει οπωσδήποτε στο κοινοτικό δίκαιο. Στον τομέα της κίνησης κεφαλαίων, ειδικότερα, το ΔΕΚ έκρινε ότι οι απαγορευμένοι περιορισμοί, που δεν μπορούν να δικαιολογηθούν δυνάμει του άρθρου 58 ΣΕΚ (με το οποίο θεσπίζονται εξαιρέσεις από την παραπάνω απαγόρευση), «... μπορεί πάντως να επιτρέπονται, αν οι εθνικοί κανόνες επιδιώκουν, χωρίς να δημιουργούν διακρίσεις, σκοπό γενικού συμφέροντος και τηρούν την αρχή της αναλογικότητας, δηλαδή αν το ίδιο αποτέλεσμα δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί με άλλα, λιγότερο επαχθή, μέτρα» (απόφαση ΔΕΚ της 5.3.2002, Hans Reisch). Πρόκειται επίσης για μεταφορά στον τομέα της κίνησης κεφαλαίων της γνωστής νομολογίας των «επιτακτικών αναγκών» που έχει αναπτυχθεί από το ΔΕΚ σε σχέση με την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων

(απόφαση ΔΕΚ της 20.2.1979, Cassis de Dijon).

Στην περίπτωση αυτή, όμως, η δικαιολόγηση του μέτρου από τις εθνικές αρχές αντιμετωπίζει ένα πρόσθετο εμπόδιο: σύμφωνα με την πάγια νομολογία του ΔΕΚ, «ο σεβασμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα των γενικών αρχών του δικαίου, των οποίων το σεβασμό εξασφαλίζει το Δικαστήριο» (απόφαση ΔΕΚ της 17.12.1970, Internationale Handelsgesellschaft). Ελλείπει δε καταγεγραμμένου καταλόγου θεμελιωδών δικαιωμάτων στο κείμενο της Συνθήκης, το ΔΕΚ αντλεί το κανονιστικό τους περιεχόμενο από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών-μελών και από τις διεθνείς συνθήκες για την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, τις οποίες έχουν υπογράψει όλα τα κράτη-μέλη, ιδίως δε την ΕΣΔΑ. Η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων στο κοινοτικό επίπεδο έχει ως συνέπεια τα κράτη-μέλη, όταν κινούνται στο πεδίο του κοινοτικού δικαίου, να ελέγχονται για την τήρηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων και από τη σκοπιά του δικαίου αυτού. Ο έλεγχος αυτός ενεργοποιείται ιδίως όταν τα κράτη-μέλη επικαλούνται το δημόσιο συμφέρον προκειμένου να αποφύγουν την τήρηση μιας υποχρέωσης που απορρέει από το κοινοτικό δίκαιο (απόφαση ΔΕΚ της 18.6.1991, EPT). Στα πλαίσια της νομολογίας αυτής το ΔΕΚ έκρινε πρόσφατα ότι εθνική κανονιστική ρύθμιση που επηρεάζει την εσωτερική αγορά, ακόμη κι αν ανήκει στην εθνική αρμοδιότητα των κρατών-μελών και – κατά συνέπεια – δεν τίθεται ζήτημα συμβατότητάς της με το κοινοτικό δίκαιο, ελέγχεται σε κάθε περίπτωση ως προς την ενδεχόμενη παραβίαση των θεμελιωδών δικαιωμάτων, όπως αυτά προστατεύονται από το κοινοτικό δίκαιο, ακριβώς επειδή επηρεάζει τη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς (απόφαση ΔΕΚ της 25.3.2004, Karner).

Σημαντική θέση στον άγραφο κατάλογο των προστατευόμενων από το κοινοτικό δίκαιο θεμελιωδών δικαιωμάτων που έχει διαμορφωθεί από το ΔΕΚ κατέχει τόσο το δικαίωμα της ιδιοκτησίας όσο και το δικαίωμα στην ελεύθερη ανάπτυξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Κατά συνέπεια, τα κράτη-μέλη όταν δρουν στο πεδίο της εσωτερικής αγοράς, πέρα από την υποχρέωσή τους για τήρηση των κανόνων του πρωτογενούς και παράγωγου κοινοτικού δικαίου, πρέπει να μεριμνούν και για την προάσπιση των θεμελιωδών αυτών δικαιωμάτων (ενδεικτικά, απόφαση ΔΕΚ 9.9.2004, Ισπανία και Φινλανδία κ. Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου ΕΕ). Πρέπει να σημειωθεί ότι τόσο το δικαίωμα ιδιοκτησίας όσο και η επιχειρηματική ελευθερία έχουν περιληφθεί στο Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ένωσης (άρθρα II-76 και II-77), ο οποίος αποτελεί το δεύτερο μέρος της υπό επικύρωση από τα κράτη-μέλη Συνταγματικής Συνθήκης, ήδη δε αποτελεί κείμενο που αξιοποιείται από το Πρωτοδικείο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων για τη διαμόρφωση του κανονιστικού περιεχομένου των προστατευόμενων από το κοινοτικό δίκαιο θεμελιωδών δικαιωμάτων (ενδεικτικά, απόφαση ΠΕΚ της 3.5.2002, Jegou-Quéré & Cie). Και στο σημείο αυτό, πάντως, πρέπει να τονιστεί ότι, σύμφωνα με το ΔΕΚ, η επιχειρηματική ελευθερία δεν είναι απόλυτη, αλλά η άσκησή της είναι δυνατό να περιορίζεται, υπό την προϋπόθεση ότι οι περιορισμοί αντιστοιχούν σε σκοπούς γενικού συμφέροντος και ότι τηρείται η αρχή της αναλογικότητας (απόφαση ΔΕΚ, 10.12.2002, British American Tobacco).

Σύμφωνα με τις παραπάνω προϋποθέσεις που θέτει το κοινοτικό δίκαιο, η εθνική νομοθεσία που εισάγει περιορισμούς στους όρους χορήγησης από τα πιστωτικά ιδρύματα χρηματοδοτήσεων στους πελάτες τους, προκειμένου να κριθεί συμβατή με το κοινοτικό δίκαιο πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο διπλής στάθμισης συμφερόντων: από τη μια πρέπει να σταθμιστεί το επικαλούμενο δημόσιο συμφέρον με τη θεμελιώδη κοινοτική ελευ-

θερία της κυκλοφορίας κεφαλαίων σε συνδυασμό με την ελευθερία εγκατάστασης και από την άλλη να σταθμιστεί το ίδιο δημόσιο συμφέρον – από κοινοτική σκοπιά – με το θεμελιώδες δικαίωμα της επιχειρηματικής ελευθερίας υπό την κοινοτική του εκδοχή (ενδεικτικά, απόφαση ΔΕΚ 26.6.1997, Familiapress). Και στις δύο περιπτώσεις πρέπει να αξιολογηθεί το επικαλούμενο από το κράτος-μέλος γενικό (δημόσιο) συμφέρον και να ελεγχθεί το αν το ληφθέν εθνικό μέτρο είναι δυσανάλογο σε σχέση με τον επιδιωκόμενο σκοπό.

Εξυπηρέτηση δημοσίου συμφέροντος και αρχή της αναλογικότητας: ένα κοινό μέτρο ελέγχου

Η ανάπτυξη που προηγήθηκε επιτρέπει τη διαπίστωση ότι η θέσπιση ανώτατων ορίων στις προερχόμενες από χρηματοδοτήσεις απαιτήσεις των πιστωτικών ιδρυμάτων θίγει αναμφίβολα αρχές που έχουν «υπερνομοθετική» ισχύ, και άρα μπορεί να δικαιολογηθεί καταρχήν μόνο εφόσον εξυπηρετείται το γενικό (δημόσιο) συμφέρον και πληρούνται οι προϋποθέσεις της αρχής της αναλογικότητας. Αποφεύγοντας την ειδικότερη ανάλυση των ζητημάτων που άπτονται της αναλογικότητας του μέτρου, η οποία διαφοροποιείται ανάλογα με τον εφαρμοζόμενο κανόνα δικαίου (Σύνταγμα, ΕΣΔΑ, κοινοτική ελευθερία, προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων στο κοινοτικό δίκαιο), πρέπει να τονίσουμε ότι οι δύο εκφάνσεις του εξεταζόμενου κανόνα δικαίου (παλαιές και μελλοντικά καταλαμβανόμενες απαιτήσεις) καλούνται να σταθμιστούν με περισσότερες προστατευτικές των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών αρχές της εθνικής και ευρωπαϊκής έννομης τάξης, γεγονός που συνεπάγεται την ανάγκη εξειδικευμένης δικαιολόγησης του περιοριστικού μέτρου, κατά τρόπο που να επιτρέπει τη στάθμισή του με το διαφορετικό κάθε φορά θιγόμενο δικαίωμα ή την περιοριζόμενη ελευθερία. Στα πλαίσια αυτά επισημαίνονται τα εξής:

Όπως προαναφέρθηκε, είναι αμφίβολο αν το μέτρο της θέσπισης ανώτατων ορίων στις τραπεζικές χρηματοδοτικές απαιτήσεις εξυπηρετεί το σκοπό για τον οποίο υιοθετήθηκε. Ενώ η σχετική νομοθεσία έχει εισαχθεί για την αντιμετώπιση του ζητήματος των «πανωτοκίων», δηλαδή του τραπεζικού ανατοκισμού των τόκων, οι βασικές ρυθμίσεις της δεν αφορούν στον ανατοκισμό. Αντίθετα, τίθενται ανώτατα όρια στις απαιτήσεις των πιστωτικών ιδρυμάτων, ανεξάρτητα από το αν αυτές ενσωματώνουν τόκους εξ ανατοκισμού. Μάλιστα, κατ' εφαρμογή των εξεταζόμενων ρυθμίσεων, περιορίζεται ή αποτρέπεται η περαιτέρω εξέλιξη τραπεζικών απαιτήσεων που περιλαμβάνουν καθόλου νόμιμο ανατοκισμό (σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 12 Ν. 2601/1998 και τις αποφάσεις 8 και 9/1998 του Αρείου Πάγου) ή και καθόλου ανατοκισμό. Ουδέποτε όμως υποστηρίχθηκε ότι παρίσταται ανάγκη περιορισμού των απαιτήσεων των τραπεζών από χρηματοδοτήσεις, ανεξάρτητα από το αν αυτές έχουν διογκωθεί ή θα διογκωθούν στο μέλλον λόγω ανατοκισμού.

Η αμηχανία του νομοθέτη μπροστά στην αντιμετώπιση ενός ζητήματος που το έχει ήδη αντιμετωπίσει με ρύθμιση η οποία θεωρείται επαρκής και γι' αυτό δεν τροποποιείται (δηλαδή το άρθρο 12 Ν. 2601/1998) καταδεικνύεται από το ότι επανειλημμένα, χωρίς να προηγηθεί καμία οικονομικής φύσης ανάλυση, αναθεωρεί (πάντοτε μειώνοντάς τα) τα ανώτατα όρια των τραπεζικών απαιτήσεων. Δεν εξηγείται πώς προκύπτουν τα όρια που κάθε φορά τίθενται, καθώς και αν αυτά συνδέονται με τις οικονομικές παραμέτρους του δανεισμού (πορεία επιτοκίων, εξελίξεις στις χρηματαγορές, κόστος δέσμευσης των χρημάτων από τα πιστωτικά ιδρύματα) ή αν είναι, απλώς, συμπωματικά.

Τα παραπάνω επιτείνονται από το γεγονός ότι η τελευταία ρύθμιση του άρθρου 39 Ν. 3259/2004 δεν θέτει ανώτατο όριο στην οφειλή, όπως αυτή διαμορφώνεται από το κεφάλαιο και τους τόκους, αλλά περιλαμβάνει στο ποσό της οφειλής, που

δεν μπορεί να υπερβαίνει το ανώτατο όριο, και τα έξοδα που πραγματοποίησαν οι τράπεζες. Είναι όμως φανερό ότι καμία σχέση δεν έχει το ζήτημα του ανατοκισμού των τραπεζικών τόκων με τα έξοδα που πραγματοποιούν οι τράπεζες για λογαριασμό των δανειοληπτών κατά την ομαλή εξέλιξη της δανειακής σχέσης, καθώς και αυτά που αφορούν στην αναγκαστική είσπραξη της απαίτησής τους. Τα έξοδα αυτά, που εν πολλοίς είναι ανελαστικά και καθορίζονται με δεσμευτικές για τις τράπεζες κανονιστικές πράξεις, είναι αυτονόητο ότι οδηγούν στη διόγκωση της οφειλής, χωρίς όμως η διόγκωση αυτή να σχετίζεται με το ζήτημα του ανατοκισμού των τόκων.

Πρέπει να σημειωθεί ότι ο νομοθέτης, παρόλο που απέδωσε τη διόγκωση των οφειλών προς τα τραπεζικά ιδρύματα στα υψηλά επιτόκια που επικράτησαν στις δεκαετίες του 1980 και 1990, δεν έθεσε κανένα ανώτατο όριο στις αντίστοιχες απαιτήσεις των καταθετών από τις τράπεζες. Έτσι, ένας καταθέτης που επένδυσε (ή θα επενδύσει) κεφάλαια σε τραπεζικά προϊόντα, μπορεί ανεμπόδιστα να εισπράξει το πολλαπλάσιο των επενδύσεών του χωρίς κανένα περιορισμό. Μάλιστα, κανονιστικός περιορισμός δεν υφίσταται σήμερα ούτε όσον αφορά στη συχνότητα ανατοκισμού των τόκων από τις τραπεζικές καταθέσεις: παρότι η συνήθης πρακτική είναι ο εξαήμερος ανατοκισμός όσον αφορά στις καταθέσεις ταμειευτηρίου, οι καταθέτες μπορούν ελεύθερα να διαπραγματεύονται με τις τράπεζες την κεφαλαιοποίηση των τόκων των καταθέσεών τους ακόμη και κάθε ημέρα (γεγονός που συμβαίνει συχνότατα όσον αφορά στις προθεσμιακές κα-

ταθέσεις).

Δεν μπορεί, περαιτέρω, να αποφευχθεί και μια ακόμη επισήμανση: κατά τις δεκαετίες του 1980 και 1990, όταν δηλαδή ανέκυψε το ζήτημα των «πανωτοκίων» το τραπεζικό σύστημα ελεγχόταν διπλά από το Δημόσιο: αφενός σχεδόν όλα τα πιστωτικά ιδρύματα ελέγχονταν από το Δημόσιο και αφετέρου οι τραπεζικές εργασίες ρυθμιζόνταν με κανονιστικές πράξεις. Έτσι, τόσο το ύψος των επιτοκίων (μέχρι το έτος 1991) όσο και η συχνότητα του ανατοκισμού (μέχρι τη μεταστροφή της νομολογίας του Αρείου Πάγου το έτος 1998) προβλέπονταν από κανονιστικές πράξεις της διοίκησης, ενώ την υπερβολική αύξηση των τραπεζικών απαιτήσεων εισέπραττε ο μέτοχος των πιστωτικών ιδρυμάτων, δηλαδή το Δημόσιο. Από την άλλη μεριά, η νομοθετική πρωτοβουλία για την αντιμετώπιση του ζητήματος κινήθηκε μόλις το έτος 2000, σε χρόνο δηλαδή κατά τον οποίο το τραπεζικό σύστημα είχε σε μεγάλο βαθμό απελευθερωθεί τόσο με την εν όλω ή εν μέρει ιδιωτικοποίηση των περισσότερων κρατικών τραπεζών όσο και με την κατάργηση των διοικητικών περιορισμών στις τραπεζικές δραστηριότητες. Είναι, όμως, χαρακτηριστικό ότι σε αυτό το νέο τραπεζικό περιβάλλον, καλούνται οι ιδιωτικές, πλέον, τράπεζες και στην πραγματικότητα οι χιλιάδες μέτοχοί τους να επωμιστούν το κόστος μιας πολιτικής, τα οφέλη της οποίας εισέπραξε κατά το παρελθόν το Δημόσιο, ενώ ο νομοθέτης, όσο το Δημόσιο ήταν μέτοχος των περισσότερων τραπεζών, ουδόλως ασχολήθηκε με το ζήτημα, αλλά ενεργοποιήθηκε μόνο αφού τα δικαστήρια μετέστρεψαν τη νομολογία τους.

Τέλος, το σύνολο της θεσπισθείσας νομοθεσίας φαίνεται να μη λαμβάνει υπόψη της έναν ακόμη παράγοντα: η διόγκωση των τραπεζικών απαιτήσεων, τόσο στο παρελθόν όσο και στο μέλλον, όσο υψηλά κι αν είναι τα επιτόκια, μπορεί να τις οδηγήσει στα επίπεδα των ορίων που θέτουν οι σχολιαζόμενες ρυθμίσεις μόνον όταν οι χρηματοδοτήσεις δεν εξυπηρετούνται κανονικά. Το στοιχείο αυτό είναι σε γνώση του νομοθέτη, ο οποίος εντάσσει στο κανονιστικό περιεχόμενο των περιοριστικών ρυθμίσεων μόνο ληξιπρόθεσμες οφειλές προς πιστωτικά

ιδρύματα. Δεν εξηγείται όμως γιατί απαιτείται εξειδικευμένη προστασία αυτών των δανειοληπτών, οι οποίοι αποδείχθηκαν ή θα αποδειχθούν ασυνεπείς προς τις νόμιμες υποχρεώσεις τους προς τα πιστωτικά ιδρύματα, ανεξάρτητα από τους λόγους για τους οποίους δεν εξυπρέτησαν κανονικά τις ληφθείσες χρηματοδοτήσεις. Η νομοθεσία, με άλλα λόγια, οδηγεί στον περιορισμό ή την απόσβεση των τραπεζικών απαιτήσεων προς όλους τους υπερήμερους δανειολήπτες των οποίων οι οφειλές έχουν υπερβεί τα ανώτατα όρια, χωρίς να θέτει ποιοτικά κριτήρια που να συνδέουν τον περιορισμό με το συμφέρον της οικονομίας. Τέτοια κριτήρια είχαν τεθεί στο παρελθόν από κανονιστικές πράξεις, οι οποίες συνέδεαν τη ρύθμιση των ληξιπρόθεσμων οφειλών επιχειρήσεων προς πιστωτικά ιδρύματα μόνο εφόσον αποδεικνυόταν η βιωσιμότητα των επιχειρήσεων που είχαν χρηματοδοτηθεί και, σε κάθε περίπτωση, με εξασφάλιση της αποπληρωμής του συνόλου των οφειλών προς τις τράπεζες. Αντίθετα, με τις σχολιαζόμενες ρυθμίσεις, εξυπηρετούνται (μέσω του περιορισμού ή της απόσβεσης των υπερνομοθετικά προστατευόμενων δικαιωμάτων των πιστωτικών ιδρυμάτων) εξίσου όλοι οι ασυνεπείς (και μόνο αυτοί) οφειλότες (αρκεί οι οφειλές τους να φθάνουν ή να υπερβαίνουν τα ανώτατα όρια), ανεξάρτητα από τους λόγους που τους οδήγησαν στην ασυνέπεια, ανεξάρτητα από το χρονικό διάστημα που οι οφειλές δεν εξυπηρετούνται και ανεξάρτητα από το αν λειτουργούν ακόμη ή αν λειτούργησαν ποτέ οι επιχειρήσεις που χρηματοδοτήθηκαν.

Τα παραπάνω θέτουν εύλογα ερωτήματα σε σχέση με το ίδιο το εξυπηρετούμενο από τη βασική ρύθμιση της νομοθεσίας για τα «πανωτόκια» γενικό (δημόσιο) συμφέρον, αλλά και σε σχέση με την αναλογία του μέτρου προς τον επιδιωκόμενο σκοπό. Η στάθμιση δε των θιγόμενων θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών με το δημόσιο συμφέρον που εξυπηρετεί το εν λόγω μέτρο, ενόψει των ανωτέρω, είναι αμφίβολο αν μπορεί να καταλήξει στη σύμφωνη με τους υπερνομοθετικούς κανόνες δικαίου που μνημονεύθηκαν δικαιο-